

Suomi kuulu arvioinnin eurooppalaiseen kärkikastiin - parannettavaa löytyy arviointien hyödyntämisestä

Laajan eurooppalaisen vertailututkimuksen perusteella Suomi kuuluu arvioinnin alueella eurooppalaiseen kärkeen. Suomen ohella eurooppalaisessa kärkikastissa ovat Sveitsi, Alankomaat, Saksa ja Tanska) Suomessa arviointi on laajalti levinnyttä niin eri valtionhallinnossa (eri ministeriöiden käytännöt), kunta- ja aluehallinnossa kuin kansalaisjärjestöjen keskuudessa. Suomalaisen järjestelmän heikkouksina voidaan pitää kansallisen arviointipolitiikan puuttumista, arviointitiedon hyödyntämisen epäjohtamukaisuutta sekä puutteellista arviointialan koulutusta.

Keväällä 2020 ilmestyi laaja vertailututkimus arvioinnin insitutionalisoitumisesta Euroopassa: Stockmann, Reinhard - Meyer, Wolfgang - Taube, Lena (Eds.) (2020). *The Institutionalisation of Evaluation in Europe*, Palgrave Macmillan, Cham. Vertailussa oli mukana kaikkiaan 16 eurooppalaista maata sekä Euroopan unioni omana kokonaisuutenaan. Suomen osuuden kirjoittivat Petri Uusikylä, Pertti Ahonen, Nina K. Hietakangas ja Johanna Nurmi. Maakohtaiset analyysit ja maiden välinen vertailu tehtiin kolmen osa-alueen suhteen:

Poliittinen järjestelmä: Institutionaaliset rakenteet ja prosessit (arviointia koskevat säädökset, arviointikäytännöt ja arviointitiedon hyödyntäminen).

Sosiaalinen järjestelmä: arvioinnin yhteiskunnallinen hyväksyttävyys ja levittäminen (arviointitiedon käyttö kansalaisyhteiskunnassa, yleinen asennoituminen, arviointia koskeva julkinen keskustelu, kansalaisyhteiskunnan kysyntä arviointeja kohtaan).

Professionaalinen järjestelmä: Professionalisoituminen (arviointeihin liittyvä akateeminen opetus ja muu koulutustarjonta, arvioinnin ammattimaistuminen esim. aikakauslehtien, järjestöjen tai standardien näkökulmasta, arvioinnin laatustandardit ja niiden noudattaminen).

Poliittisen järjestelmän osalta Suomi sijoittuu Euroopan kolmoseksi. Edellä ovat vain Sveitsi ja Alankomaat. Suomessa arviointeja toteutetaan määrällisesti kohtuullisen paljon ja useilla hallinnonaloilla on omia arviointitoiminnan vastuuyksiköitä (esim. Karvi ja UM:n evaluaatioyksikkö). Lisäksi arviointitoiminnan institutionalisointia on vahvistettu mm. valtioneuvoston kanslian yhteyteen perustetun Lainsäädännön arviointineuvoston toimesta ja hallitusohjelman toimeenpanoa tukevan VN TEAS -toiminnan kautta. Suomen vertailupisteitä pudottivat kansallisen arviointia koskevan lainsäädännön ja strategian puuttuminen sekä eduskunnan vähäinen rooli arviointitiedon hyödyntäminen.

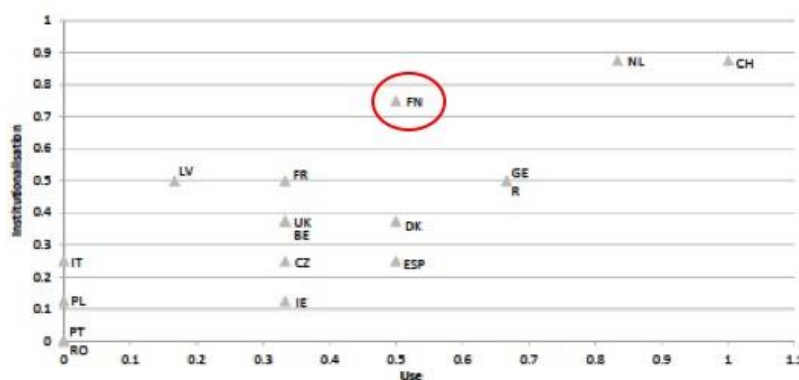

Fig. 1 Institutionalisation and evaluation use in European countries

Sosiaalisen järjestelmän osalta Suomen tulokset näyttäytyvät hieman ambivalenteilta. Kansalaisjärjestöt tekevät (itsearviointit) ja teettävät paljon arviointeja (ulkoiset arvioinnit) ja arviointitoimintaa tunnetaan varsin laajasti mutta siitä huolimatta arviointitiedon kysyntä hyödyntäminen ovat varsin vähäistä. Yllä olevasta kuviosta käy ilmi, että Suomi sijoittuu institutionalisoinnin osalta eurooppalaiseen kärkeen mutta jää tiedon hyödyntämisen osalta keskikastiin. Kirjan toimittajat arvelevat, että suomalaisessa monipuoluejärjestelmässä yhteisen näkemyksen löytäminen ja poliittiset kompromissit saattavat viedä tilaa arviointitiedon hyödyntämiseltä.

Arvioinnin professionalisoitumisen osalta Suomi sijoittuu korkeintaan eurooppalaiseen keskikastiin. Suomen yleistä sijoitusta heikentää arvioinnin maisteriohjelmien puuttuminen. Vaikka arviointia sivutaan hallintotieteen, politiikan tutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden maisteriohjelmassa on kurssitarjonta sen verran sporadista ja vähäistä, ettei sitä kautta kyetä synnyttämään riittävää arviointiosaamista. Aikaisemmin yliopistojen täydennyskoulutuksen puolella tarjottiin arviointikoulutusta, mutta myös se on jäänyt viime aikoina vähäiseksi. Suomen sijoitusta eurooppalaisessa vertailussa nostaa kansalaisjärjestöjen vahva kehittämistoiminta, jonka osana on myös ollut arviointitoiminnan kehittäminen. Sysäyksen tälle ovat antaneet myös ministeriöt, EU:n rakennerahasto-ohjelmat ja muut rahoittajat (esim. STEA), jotka suosittavat tai edellyttävät arviointien tekemistä osana rahoituksen myöntöprosessia.

Suomen nousu arvioinnin eurooppalaiseksi kärkimaaksi on mahdollinen, mutta se edellyttää ainakin seuraavia toimenpiteitä:

- 1) **Suomeen tulisi saada valtioneuvostotasoinen arviointistrategia**, jossa linjataan päätöksenteon tietoperustan vahvistamista, arviointien suuntaamista ja toteuttamista sekä arviointitiedon hyödyntämistä. Malli löytyy esimerkiksi UK:n HM Treasury:n uusista ohjeista:
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/879438/HMT_M_agents_Book.pdf
- 2) **Arviointitiedon hyödyntämistä on lisättävä** synnyttämällä menettelytapoja ja foorumeita tiedon käsittelylle osana lainvalmisteluprosessia, politiikan valmistelua, päätöksentekoa ja toimeenpanoa. Erityisenä kehittämisaikana tulisi olla lainsäädännön vaikutusten jälkiarviointi.
- 3) **Eduskunnan roolia arviointitiedon hyödyntäjänä tulisi vahvistaa**. Käytännössä tämä edellyttäisi arviointien sisällyttämisen kiinteäksi osaksi valiokuntien työn suunnittelua.
- 4) **Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa** tulisi käynnistää uusia arvioinnin koulutusohjelmia. Tämä on yksi konkreettinen tapa lisätä arviointikompetenssia ja synnyttää vahva arviointiosaamisen kulttuuri.
- 5) **Arviointitietoa tulisi levittää laajemman yleisön tietoisuuteen**. Tässä tehtävässä arviointiyhteisöllä ja medialla on keskeinen rooli.

Petri Uusikylä

Suomen arviointiyhdistyksen hallituksen jäsen